

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ризиковий характер виробничо-господарської діяльності, підвищення рівня конкуренції, невизначеність та непередбачуваність багатьох чинників зовнішнього середовища, а також наявна політична й економічна нестабільність у вітчизняному підприємницькому середовищі значною мірою актуалізували пошук інноваційних підходів до забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання. Все це зумовлює доцільність побудови сучасної концепції захищеності бізнесу.

Економічна захищеність віддзеркалює безпеку суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, сприяє зменшенню негативних впливів середовища, а також значною мірою нівелює прояви різноманітних ризиків та дає змогу пристосуватися до сучасних ринкових умов. Роль економічної захищеності для промислового підприємства проявляється в наявності системи засобів, які забезпечують конкурентні переваги та сприяють економічній стабільності кожного окремого суб'єкта господарювання.

Реалії сьогодення зумовлюють сприйняття загальносвітових тенденцій «нової економіки», в межах якої стабільність притаманна лише підприємствам, здатним реалізувати свій інноваційний потенціал і генерувати нові ідеї. Інноваційні підходи до формування безпеки бізнесу сприяють створенню реального підґрунтя як для впровадження новацій, так і для забезпечення сталого розвитку сучасного промислового підприємства в ринковому просторі. Важливу роль у цьому процесі відіграє управління комунікаціями на підприємстві. Процес становлення та розвитку сучасних вітчизняних ділових відносин, корпоративних зв'язків, комунікацій у сфері бізнесу потребує якісно нових підходів до системи управління підприємством та сприяє розвитку рівня його захищеності. Саме інноваційне зростання за своєю природою формує основу економічного розвитку та визначається кількістю й якістю природних і трудових ресурсів, обсягом основного капіталу та нововведеннями. Суб'єкти реального сектору економіки звертаються до інновацій з огляду на необхідність не тільки з метою підвищення прибутковості бізнесу, але й для отримання вагомих конкурентних переваг на ринку.

Функціонування та розвиток підприємництва значною мірою залежить від ефективності інноваційного механізму, а також від продуктивності нововведень. Роль інноваційного розвитку для промислових підприємств постійно зростає. Однак протягом останніх років вітчизняні промислові підприємства піддаються значному впливу кризи інноваційної сфери, яка пов'язана, перш за все, з трансформацією та економічним спадом вітчизняної економіки, гальмуванням у площині підвищення ефективності впровадження новацій, тому своєчасне виявлення та цілеспрямоване використання резервів інноваційної сфери є нагальним завданням сьогодення.

Теоретичним та практичним аспектам управління захищеністю промислового підприємства присвячено роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: О. Амоші, В. Андрійчука, І. Бланка, З. Варналія, В. Геєця,

С. Гіннеса, П. Гудзя, С. Ілляшенка, М. Камлика, Є. Картузова, Т. Клебанової, Г. Козаченко, О. Ляшенко, О. Олексюка, М. Олсона, П. Орлова, В. Ортинського, В. Пономарьова, В. Сопка, Л. Федулової, Г. Швиданенко, С. Шкарлета, Ф. Шнайдера та ін. У роботах зазначених науковців вирішено велике коло проблем економічної захищеності підприємства. Але, зважаючи на перехід до нового суспільно-економічного укладу, – «нової економіки», – удосконалення інструментарію управління економічною захищеністю промислового підприємства має бути не тільки переглянута, але й певною мірою підпорядковане сучасним змінам у виборі шляхів подальшого розвитку суб'єкта господарювання з метою отримання ним запланованих результатів. Це визначило нагальність й актуальність теми та потребу в подальших науково-прикладних розробках. Сукупність окреслених проблемних питань зумовила вибір теми дисертаційної роботи, постановку мети, визначення її предмета й об'єкта, а також її логічно-структурну побудову.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Виконання дисертаційної роботи здійснювалося згідно з планами науково-дослідних робіт кафедри маркетингу ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» за темою «Управління матеріалопотоками в логістичних системах хімічної промисловості» (державний реєстраційний номер 0112U004342), а також кафедри менеджменту та фінансів ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» за темою «Управління розвитком організації в умовах сучасного ринку» (державний реєстраційний номер 0111U008145).

Особистим внеском автора в межах виконання даних тем є пропозиції щодо інноваційних підходів у формуванні економічної захищеності суб'єкта господарювання, теоретичні засади запровадження інноваційних підходів до управління такою захищеністю, а також розробка практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності роботи вітчизняних промислових підприємств.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає в розробці методологічних засад формування інноваційних підходів до забезпечення економічної захищеності промислового підприємства в умовах невизначеності та непередбачуваності багатьох чинників зовнішнього ринкового середовища. Відповідно до поставленої мети у ході дослідження були поставлені та вирішені наступні завдання:

- розкрити теоретичні підходи до формування економічної захищеності суб'єкта господарювання з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду;
- виявити загрози економічній безпеці сучасного промислового підприємства;
- визначити потребу в економічній захищеності промислового підприємства, виходячи з впливу тіньової економіки та рейдерства;
- дослідити роль держави в організації економічної захищеності промислового підприємства;
- обґрунтувати роль інноваційної складової «нової економіки» для досяг-

нення економічної захищеності підприємства;

- розробити методичні та практичні засади оцінювання економічної захищеності підприємств вітчизняної металургійної галузі;

- оцінити інноваційний потенціал металургійних підприємств як важливої складової забезпечення їх економічної захищеності;

- запропонувати методологічні підходи до оцінювання економічної захищеності промислового підприємства;

- визначити роль персоналу підприємства в системі забезпечення його економічної захищеності;

- обґрунтувати організаційно-методичне інноваційне забезпечення економічної захищеності з використанням комунікаційної системи підприємства;

- сформулювати інноваційний підхід до антикризового управління на засадах контролінгу для забезпечення захищеності промислового підприємства;

- розвинути наукові підходи до обґрунтування стратегії економічної захищеності промислового підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси інноваційного забезпечення економічної захищеності промислового підприємства.

Предмет дослідження – методологічні та прикладні аспекти формування інноваційних засад забезпечення та управління економічною захищеністю вітчизняного промислового підприємства.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів, що ґрунтуються на діалектичному підході до наукового пізнання, системному дослідженні здобутків українських та зарубіжних науковців, теорії організації, методах та прийомах аналізу й синтезу, аналогії та моделювання із застосуванням сучасних інформаційних систем.

При написанні дисертаційної роботи було використано наступні методи дослідження: *логічного узагальнення* – для оцінки тенденцій формування економічної захищеності в інноваційній сфері підприємств металургії, а також при формуванні механізму управління економічною захищеністю промислового підприємства; *діалектичний та історичний* – при дослідженні наукових підходів до формування економічної захищеності суб'єкта господарювання, узагальненні зарубіжного досвіду забезпечення захисту бізнесу та виокремленні концептуальних підходів до врахування впливу загроз на функціонування підприємства; *порівняння* – при дослідженні інноваційного потенціалу металургійних підприємств, а також при вивченні кадрової складової економічної захищеності підприємства; *спостереження* – при формуванні протидії тіньовій економіці та корупції, а також аналізу впливу рейдерства в системі економічної захищеності суб'єкта господарювання; *узагальнення* – при обґрунтуванні теоретичних засад розвитку економічної захищеності та методологічних підходів і механізмів до управління відповідними процесами на промисловому підприємстві; *факторного аналізу* – при встановленні чинників, які впливають на формування економічної захищеності промислового підприємства; *індукції* – при обґрунтуванні

підходів до управління економічною захищеністю промислового підприємства; *аналітичних порівнянь та аналогій* – при розробці методичних засад та практичних підходів до оцінювання стану економічної захищеності вітчизняних підприємств металургії та їх інноваційного потенціалу, при використанні економіко-математичного моделювання, а також при виокремленні імперативів антикризового управління та обґрунтуванні стратегії економічної захищеності; *синтезу* – при побудові методологічних підходів до оцінювання рівня економічною захищеністю промислового підприємства; *статистичного зведення* – для оцінки економічної захищеності металургійних підприємств; *економіко-математичні методи* – при економіко-математичному моделюванні оцінювання ефективності інновацій в економічній захищеності промислового підприємства.

Інформаційну базу дослідження становлять чинні законодавчі та нормативні акти України, галузеві методики, ухвалені місцевими органами влади. Джерелом аналітичної інформації є дані Державної служби статистики України, зокрема її Запорізького обласного управління, звітні дані аналізованих у роботі підприємств, фахові й монографічні публікації з тематики дослідження, періодичні видання, матеріали міжнародних наукових конференцій, інформація з мережі Інтернет, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукові положення роботи у сукупності вирішують важливу науково-прикладну проблему впровадження інноваційних підходів до забезпечення економічної захищеності вітчизняних промислових підприємств. До найбільш суттєвих результатів дослідження, що формують його наукову новизну та виносяться на захист належать такі:

вперше:

– сформульовано та теоретично обґрунтовано концепцію взаємозв'язку економічної захищеності промислового підприємства з напрямками її досягнення, що враховує прогноз ситуацій виникнення загроз, диверсифікацію напрямків інноваційної діяльності, інструментарій передачі ризиків та методи прямого управлінського впливу, що дає змогу досягти належного рівня захищеності і, як наслідок, – ефективного розвитку суб'єкта господарювання;

– розроблено методологічні основи до оцінювання стану економічної захищеності промислового підприємства, що базуються на ідеї комплексного урахування здібностей менеджерів різних ланок, спираючись на результати впровадження таких методів, як експеримент, суцільні спостереження та контрольні заміри, що ґрунтуються на експертизо-узагальнюючих методичних прийомах з окресленням загального стану економічної захищеності шляхом застосування доцільних важелів з узагальненням та використанням певних видів експертиз, кластеризацією недоліків, систематизацією висновків та інтерпретацією отриманих результатів;

– методологічно обґрунтовано критерії оцінювання рівня економічної захищеності промислового підприємства, які спрямовані на мінімізацію ймовірних загроз із урахуванням причин їх виникнення, призначення, напрямку, зміс-

ту та ступеня ризику, характеру прояву, видів ресурсів, рівнів ієрархії, форм і видів діяльності та комунікаційної системи конкретного суб'єкта господарювання;

– запропоновано методологічний підхід до антикризового управління на підґрунті забезпечення економічної захищеності промислового підприємства, що базується на імперативах управління інноваційним розвитком та спирається на співвідношення його інновацій та обсягу інноваційних ресурсів, які необхідні для досягнення економічної стійкості, з урахуванням рівня інфляції та річної ставки відсотка, а також з використанням контролінгу в системі антикризового менеджменту;

удосконалено:

– теоретичні підходи до дослідження закономірностей розвитку промислового підприємства, які враховують чинники впливу на його економічну захищеність, зокрема: ефективність менеджменту, кадрову та фінансову безпеку, стратегічний підхід до функціонування комунікаційної системи захисту суб'єкта господарювання з урахуванням еволюції, яка розглядається в середньостроковій перспективі як проект, що відповідає вимогам ринку, орієнтований на скорочення витрат, здійснення діагностики активів, максимальне підвищення ефективності виробництва, а в майбутньому ґрунтується на диверсифікації, впровадженні інновацій у виробництво, обов'язковому оновленні асортименту продукції згідно з вимогами ринку;

– економіко-організаційний механізм протистояння суб'єктів господарювання рейдерству, який ґрунтується на підвищенні якості управління промисловим підприємством, політичній стабільності, дієвості нормативно-правових актів у площині регулювання корпоративних прав і транспарентності приватизаційних процесів;

– методологічні підходи до обґрунтування стратегії захищеності промислового підприємства, які, на відміну від існуючих, сконцентровані на подоланні наявних стратегічних диспропорцій у процесі створення інноваційного підґрунтя для його подальшого розвитку та спираються, окрім усталених, на принципи доцільності, ризикованості, психологічності, прогнозованості, наукоємності;

набули подальшого розвитку:

– наукові підходи до визначення категорії «ризик», як ймовірних загроз втрат, що лежать у площині певних явищ у сфері діяльності менеджерів різних ланок управління, об'єктами якого є економічна система, зорієнтована на конкретну мету з визначенням векторів її досягнення, має риси вірогідної економічної та об'єктивно-суб'єктивної природи, широкого діапазону варіативності, оперативності, перманентності, врахування межі такого ризику та виступає в якості джерела прогресу;

– методичні підходи до визначення чинників формування економічної захищеності, які доповнено конкретизацією їх функціонального змісту та врахуванням особливостей сучасного рейдерства як факторів впливу на економічну захищеність промислового підприємства;

– концептуальні засади еволюційного етапу «нової економіки», сутність яких доповнюється врахуванням впливу економічної захищеності на ефективність функціонування підприємства, глобалізацією та лібералізацією сучасних ринків, а також інформатизацією ринкового простору;

– теоретичні підходи до обґрунтування індикаторів економічної захищеності промислового підприємства, які передбачають диференціацію за групами: організаційно-виробничих процесів, фінансових результатів, наукових та інноваційних процесів, процесів управління персоналом і рівнем соціального захисту співробітників, а також логістично-маркетингових систем, які в сукупності сприяють виникненню мультиплікативного ефекту, спрямованого на економічне зростання;

– трактування терміна «кадрова безпека» з позиції сукупності принципів, способів, моделей формування захисту працівників від проявів негативного впливу ймовірних ризиків та загроз, покликаних зберегти, посилити та удосконалити їх кадрові можливості, сформувати колектив односторонців, здатний брати на себе відповідальність за своєчасність і результативність роботи, оперативно реагувати на виклики динамічного ринкового середовища, спираючись на стратегію подальшого розвитку суб'єкта господарювання, пріоритетним завданням якої є лобювання корпоративних інтересів з метою створення умов для найбільш ефективного управління персоналом як визначальним ресурсом для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення дисертації доведено до рівня прикладних та методичних рекомендацій. Отримані наукові здобутки ґрунтуються на доцільності підвищення економічної захищеності підприємств металургійної галузі України та дозволяють їм своєчасно адаптуватися до динамічних змін чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. Практичне значення роботи полягає в тому, що на основі теоретичних розробок обґрунтовано цілісну концепцію формування інноваційних засад економічної захищеності промислового підприємства.

Пропозиції щодо обґрунтування інноваційних підходів до забезпечення економічної захищеності вітчизняних промислових підприємств також можуть бути використані органами державної влади при формуванні векторів такої захищеності. Зокрема, Комітетом з питань науки і освіти Верховної Ради України впроваджено теоретико-прикладні рекомендації щодо формування управлінських рішень з питань економічної захищеності при підготовці парламентських слухань «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» (02.07.2014р.), розробці нової редакції Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» та підготовці аналітичних матеріалів і записок щодо законодавчих пропозицій з питань інноваційної діяльності, трансферу технологій та розвитку інноваційної інфраструктури (довідка № 04-23/18-189 від 02.02.2016р.). Департаментом управління державною власністю та розвитку промисловості Міністерства економічного розвитку і торгівлі України враховано розроблені рекомендації щодо забезпечення захищеності,

які дозволяють промисловим підприємствам своєчасно діагностувати її стан, провести вибір методів її оцінювання, підвищити ефективність управління ними в цілому (довідка № 3242-10/2006-07 від 26.01.2016р.). Запорізькою обласною державною адміністрацією підтверджено використання промисловими підприємствами Запорізького регіону положень щодо формування економічної захищеності промислових підприємств (довідка № 08-220358 від 20.11.2015р.).

Окрім того, наукові результати впроваджено в господарську практику на таких підприємствах: ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.М. Кузьміна» (довідка № 101-k-36 від 22.07.2013р.), ПАТ «Запорізький завод феросплавів» (довідка № 1/129 від 13.08.2013р.), ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат» (довідка від 20.08.2013р.), ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» (довідка № 2061269 від 28.08.2013р.).

Також результати дослідження використовуються у навчальному процесі ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» при викладанні дисциплін «Економічний ризик та методи його вимірювання», «Інвестиційний менеджмент», «Контролінг» (довідка від 02.09.2015р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові розробки, положення та висновки дисертаційної роботи, які виносяться на захист, отримані автором самостійно. В них викладено авторське бачення щодо вирішення науково-прикладної проблеми формування інноваційних підходів до побудови економічної захищеності на промислових підприємствах металургійної галузі. З робіт, які опубліковані у співавторстві, використано лише ті результати, що отримані автором особисто. Результати та положення кандидатської дисертації в даному дослідженні не використовувались.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційної роботи доповідалися і отримали схвалення на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: «Проблеми економічного розвитку в сучасних умовах» (м. Запоріжжя, 2010 р., 2011 р., 2012 р., 2013 р.), «Проблеми економіки та управління у промислових регіонах» (м. Запоріжжя, 2011 р., 2014 р.), «Ділове та публічне адміністрування» (м. Луганськ, 2012 р.), «Менеджмент у ХХІ сторіччі: методологія і практика» (м. Полтава, 2013 р.), «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми теорії та практики» (м. Харків, 2013 р.), «Інвестиційно-інноваційна стратегія розвитку національної економіки в умовах глобальної економічної системи» (м. Маріуполь, 2013 р., 2014 р.), «HR-менеджмент: проблеми, стратегії та перспективи» (м. Ялта, 2013 р.), «Проблеми планування в ринкових умовах» (м. Алушта, 2013 р.), «Стратегії і політика управління у сучасній економіці» (Молдова, м. Кишинів, 2014 р., 2015 р.), «Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства, регіону, країни» (м. Полтава, 2014 р.), «Проблеми планування в ринкових умовах» (м. Одеса, 2014 р.), «Економіка підприємства: теорія і практика» (м. Київ, 2014 р.), «Актуальні проблеми економічного розвитку» (Росія, м. Белгород, 2014 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 60 наукових публікаціях обсягом 44,7 д.а., з них: 1 – одноосібна монографія, 2 – колективні монографії, 1 – підручник, 28 статей – у наукових фахових виданнях України, 2 статті – у виданнях іноземних держав, 5 – у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз, 21 – в інших виданнях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг основного тексту дисертації становить 395 сторінок друкованого тексту. Робота містить 42 таблиці на 34 сторінках, 61 рисунок на 33 сторінках, 8 додатків на 10 сторінках, список використаних джерел налічує 450 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано її мету та завдання, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, представлено відомості про їх апробацію.

У розділі 1 «Теоретичні засади розвитку економічної захищеності суб'єкта господарювання» досліджено парадигму її формування, проведено ідентифікацію загроз економічній захищеності промислового підприємства, а також проаналізовано зарубіжний досвід забезпечення захищеності бізнесу.

Сучасний економічний розвиток промислових підприємств України в кризових умовах суттєво звужено, не повною мірою створено відповідні умови для ефективного розвитку та збереження їх позицій на ринку, а також для забезпечення захисту бізнесових інтересів, що вимагає створення відповідної системи захищеності. До цього часу не досягнуто суттєвих результатів у стабілізації промислового виробництва: гальмується науково-технічний розвиток, відчутно знижується рівень життя населення, поглиблюються негативні процеси в інвестиційній та інноваційній сферах, має місце посилення безробіття, розширюються та відчутно зміцнюються прояви тіньової економіки.

У роботі наголошено, що забезпечення стабільного функціонування суб'єкта господарювання в ринковому просторі, який швидко та кардинально змінюється, має спиратися на злагоджену систему його економічного захисту. Для промислових підприємств України ця проблема є вкрай важливою, оскільки наразі спостерігаються процеси активного пошуку інноваційних сучасних домінантів становлення економіки та посилення відповідальності за наслідки своєї роботи перед суспільством. Безумовно, існує потреба в обґрунтуванні та використанні набутого досвіду щодо з'ясування змісту категорії «захищеність» та інших дотичних до неї. Економічна захищеність – це примноження активів промислового підприємства, безпека персоналу, збереження інформації, що становить комерційну таємницю, персональна захищеність управлінської ланки, тобто це поєднання підприємницьких можливостей та корпоративних інтересів, за яких досягається бажаний економічний результат. Як наслідок, разом з економічним терміном «захищеність» у дисертації використовується низка то-

тожних і споріднених визначень: «загроза», «ризик», «небезпека», які взяті з інших сфер, але певним чином видозмінені. Зазначені дефініції становлять основу не лише для з'ясування сутності даної категорії, але й для своєчасного встановлення та запобігання виникненню небезпек економічної захищеності в різних її сферах. Опрацювання концептуальних засад забезпечення економічної захищеності промислового підприємства також вимагає з'ясування питань щодо впливу ризику на його виробничо-господарську діяльність.

Аргументовано, що стан економічної захищеності суб'єкта господарювання повністю залежить від ефективності менеджменту та здатності управлінців виявляти ймовірні загрози та запобігати негативним проявам окремих складових несприятливого ринкового середовища. Встановлено, що на формування економічної захищеності суб'єкта господарювання впливають соціально-економічні та організаційно-правові фактори. Будь-яке промислове підприємство характеризується певними ознаками в площині правових відносин і становленні власної системи безпеки бізнесу. Зважаючи на недосконалість чинного законодавства, а також рівня наукового і практичного досвіду щодо обґрунтування та створення ефективної системи економічної захищеності українського товаровиробника, доцільно звернути увагу на зарубіжний досвід у досліджуваній сфері.

З огляду на нього можна констатувати, що у розвинених країнах, як правило, спостерігається співіснування двох основних систем формування економічної захищеності товаровиробника: системи захисту на державному рівні, яка відповідає за національну безпеку, з поширенням її впливу на державні та приватні суб'єкти підприємництва в площині чинного нормативного поля; системи приватних суб'єктів господарювання, які формують власні служби економічної безпеки або користуються послугами детективно-охоронних агенцій, розробляють свої системи необхідного режиму секретності і безпеки з метою захисту комерційної інформації та її носіїв. Лише поєднання можливостей обох систем здатне гарантувати економічну захищеність бізнесових інтересів певного підприємства завдяки забезпеченню його стабільності, запобіганню ймовірності банкрутства, компенсуванню збитків, завданих природними катаклізмами чи проявами недобросовісної конкуренції, а також промисловим шпигунством чи іншими незаконними діями.

У розділі 2 «Концептуальні підходи до врахування впливу загроз на функціонування підприємства» досліджено особливості протидії тіньовій економіці в системі економічної захищеності суб'єкта господарювання, проаналізовано функціональний зміст та особливості сучасного рейдерства як фактора впливу на захищеність бізнесу та регулювання державою підприємницької діяльності в контексті економічної захищеності суб'єкта господарювання.

У роботі обґрунтовано, що промислове підприємство, яке задіяне в тіньовому секторі, не бере участі в наповненні державного бюджету та його цільових фондів. Існування тіньової складової в економіці залишається поширеною та значною вадою. Спад легальної економіки відбувається на тлі підйому

тіньової. Проте, це не звичайна лінійна залежність, де розширення останньої відбувається завдяки переходу значних економічних ресурсів із легальної площини в нелегальну. Зростання легальної сфери економіки гальмується динамічною тіньовою, яка ефективно використовує власні переваги. Наразі в тіньовій площині економіки створено сприятливий інвестиційний клімат, що дозволяє досягти значного сумарного зростання, яке перевищує відповідні показники легального сектору. У роботі наголошено, що за умов поширення девальваційних і цінових шоків відбувається збільшення тіньового сектору (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка частки тіньового сектору економіки України, % ВВП

Методи	Роки										
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Оцінка за методикою Держкомстату	18,9%	18,1%	17,3%	15,5%	15,1%	16,1%	16,5%	16,0%	Інтегральний показник рівня тінізації економіки за даними Мінекономіки – 34%	Інтегральний показник рівня тінізації економіки за даними Мінекономіки – 35%	Інтегральний показник рівня тінізації економіки за даними Мінекономіки – 40%
Метод «витрати населення-роздрібний товарообіг»	33,5%	46,5%	40,5%	38,0%	40,0%	45,0%	44,0%	44,0%			
Електричний метод	28,0%	28,0%	27,5%	27,0%	26,0%	35,0%	37,0%	37,5%			
Монетарний метод	29,5%	25,0%	24,5%	26,0%	38,0%	40,5%	30,0%	27,0%			
Метод збитковості підприємств	25,0%	24,0%	23,5%	24,0%	30,0%	31,0%	31,0%	31,5%			
Метод сукупного попиту – сукупної пропозиції	39,0%	37,0%	33,5%	34,5%	35,5%	30,0%	33,0%	34,0%			
Оцінка проф. Фрідріха Шнайдера	48,8%	47,8%	47,3%	46,8%	46,0%	46,0%	45,0%	44,1%	44,0%	48,0%	52,8%

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України та інших відкритих джерел інформації

Прихована площина тіньової економічної діяльності виявляється у вигляді рейдерства – поглинання суб'єкта господарювання всупереч згоди його менеджерів або власників, що має суттєвий вплив на товаровиробника, спричиняє деструктивні зміни в трудових колективах, знижує інвестиційну привабливість країни в цілому. Вітчизняне рейдерство у своєму розвитку пройшло два основних етапи. Перший припадає на кінець ХХ століття (суб'єкти господарювання відкрито привласнювалися за допомогою кримінальних схем із доволі поширеним застосуванням фізичних методів). Початок другого етапу, який припадає на 2000-й рік і продовжується й зараз, відзначається застосуванням напівлегальних способів привласнення суб'єктів господарювання, дещо більш законними формами конкуренції та певним спротивом рейдерським атакам.

Згідно даних Українського союзу промисловців і підприємців, рейдерські захоплення в Україні торкнулися понад двох тисяч суб'єктів господарюван-

ня. Кожного року в нашій країні відбувається в середньому 35–40 рейдерських атак, а негативний вплив рейдерів на підприємництво суттєво знижує зростання ВВП у середньому на 1–2% на рік. У ході комплексного аналізу в роботі зазначено, що з метою боротьби з проявами рейдерства слід оперативніше втілювати інноваційні суспільні технології, які потребують об'єднання зусиль української спільноти.

У роботі наголошено, що найбільш дієвим захистом від рейдерства є реалізація запобіжних заходів, стратегічна мета яких полягає у максимальному зростанні вартості процедури захоплення суб'єкта господарювання. Таким чином, власнику підприємства варто запровадити заходи щодо трансформації зацікавленості ймовірного рейдера в корпоративному поглинанні на користь правової площини злиття. З цією метою доцільно здійснити тотальну реструктуризацію бізнес-простору, що дозволить сформуванню такої системи власності й управління найбільш цінними активами, яка унеможливить рентабельність рейдерського поглинання конкретного суб'єкта господарювання.

Оскільки захищеність суб'єкта господарювання відноситься до національних інтересів, то, відповідно, формування ефективної нормативно-правової бази найістотнішим чином впливає на створення системи економічної захищеності промислових підприємств. Отже, застосовуючи пряме чи опосередковане втручання, саме держава формує та координує необхідне економічне поле функціонування суб'єкта господарювання. У цілому нормативно-правове регулювання економічної захищеності промислового підприємства має допомагати вирішенню питань боротьби з тіньовою економікою та протистоянню рейдерству.

У розділі 3 «Інноваційні засади забезпечення економічної захищеності промислового підприємства» досліджено «нову економіку» як підґрунтя інноваційного забезпечення економічної захищеності промислового підприємства, проаналізовано методичні засади та практичні аспекти оцінювання стану економічної захищеності підприємств вітчизняної металургійної галузі та проведено оцінювання інноваційного потенціалу металургійних підприємств як важливої складової забезпечення їх економічної захищеності.

Аргументовано, що «нова економіка» завдячує своєю появою тотальній інформатизації суспільства, зокрема виникненню інноваційних інформаційних технологій, популяризації мережі Інтернет, комп'ютеризації та іншим подібним процесам. Перехід до нової моделі економіки здійснюється не через заміну традиційних сфер новими, а за допомогою заміщення звичних процесів інтенсивно-інформаційними. Нова економіка спирається на ланцюжок чинників, який постійно розширюється на базі знань та ідей: інтелектуальний людський капітал, виробнича діяльність інноваційного характеру, інформаційний масив. Сучасний етап становлення нової економіки, подібно до кардинальних змін у соціально-економічній, технологічній площинах, що йому передували, має спиратися на головні принципово нові стратегії інноваційного розвитку. Еволюція, взаємопроникнення та популяризація інновацій, виходячи зі своєрідності умов нової економіки, окреслили сучасні передумови їх прояву на перспективу.

Успішна робота суб'єкта господарювання в умовах жорсткої конкуренції, його стабільність у ринковому середовищі та створення належних умов для довготривалого існування в ньому повною мірою залежать від того, наскільки ефективно функціонує система захисту бізнесу. Для того, щоб досягти бажаного стану економічної захищеності суб'єкт підприємницької діяльності повинен, насамперед, уможливити реалізацію ключових функцій системи захищеності. Для розвитку галузей вітчизняної економіки ключову роль відіграє металургійна галузь, оскільки саме її продукція є базою для інших сфер. Своєю чергою економічна захищеність металургійного підприємства визначається широким діапазоном кількісних та якісних характеристик, з-поміж яких найбільш вагомою є його стан.

Значна роль у металургійному комплексі нашої країни належить Запорізькому металургійному комплексу, до складу якого входять: ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь», ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.М. Кузьміна», ТОВ «Запорізький титаномагнієвий комбінат», ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», ПАТ «Запорізький завод феросплавів» та інші. У табл. 2 подано основні показники господарської діяльності даних підприємств.

Доведено, що показники ефективності господарської діяльності зазначених підприємств хоча й відрізняються між собою, проте мають спільні тенденції по роках. Зокрема, значення коефіцієнта придатності несуттєво різняться та має спільні тенденції, показники фондівіддачі та коефіцієнта оборотності мають тенденцію до зниження на всіх підприємствах (окрім ПАТ «ЗФЗ») та досягли свого максимуму у 2012р. Це справедливо і для інших показників зазначених підприємств, розглянутих у табл. 2. Крім того, коефіцієнт автономії у 2014р. на ПАТ «ЗалК» став не тільки від'ємною величиною (на ТОВ «ЗТМК» цей показник у 2014 р. дорівнює -0,15), але й досяг небувалої за всю історію заводу позначки у -13,80. ПАТ «Запоріжсталь» у 2014р. отримав такі високі показники переважно через структурно-організаційні зрушення і кадрові зміни. ПАТ «Дніпроспецсталь» та ПАТ «ЗФЗ» пішли більш традиційним шляхом – намагались морально стимулювати співробітників, що також дало відчутні результати. Складною є ситуація на ТОВ «ЗТМК»: у 2013-2014рр. до підприємства були питання щодо відповідності якості продукції світовим стандартам, тому знизилася показники його рентабельності.

Аргументовано, що інноваційні засади розвитку промислового підприємства належать до провідних стратегічних напрямів сучасної державної економічної політики. Будь-який суб'єкт господарювання в процесі виробничої діяльності прагне якомога повніше залучати всі наявні ресурси з максимальною продуктивністю. Упродовж 2014 року інновації були наявні в роботі 1609 промислових підприємств України, які склали 16,1% від усіх суб'єктів господарювання.

Таблиця 2

Основні показники господарської діяльності підприємств Запорізького металургійного комплексу у 2009-2014рр.

№ з/п	Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь»							
1	Продуктивність праці	397,33	606,04	837,13	734,30	794,35	796,37
2	Фондовіддача	3,96	6,44	8,00	1,98	1,85	1,83
3	Коефіцієнти:						
	оборотності	3,22	4,10	4,70	4,96	3,42	3,40
	придатності	0,44	0,40	0,41	1,00	0,89	0,71
	співвідношення ДЗ та КЗ	0,91	0,63	0,65	0,36	0,22	0,32
	покриття	1,53	1,14	0,88	0,52	0,60	0,70
	абсолютної ліквідності	0,27	0,14	0,08	0,02	0,03	0,02
	автономії	0,61	0,59	0,53	0,46	0,43	0,46
4	Рентабельність продажу	5,1%	7,6%	4,9%	4,4%	9,5%	10,5%
ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.М. Кузьміна»							
1	Продуктивність праці	301,86	621,84	813,70	627,14	638,55	640,27
2	Фондовіддача	4,89	9,79	14,19	3,35	3,17	3,19
3	Коефіцієнти:						
	оборотності	1,68	2,31	3,55	3,66	3,40	3,42
	придатності	0,17	0,16	0,15	0,86	0,81	0,821
	співвідношення ДЗ та КЗ	1,25	0,66	0,60	0,36	0,54	0,54
	покриття	0,80	0,85	1,00	0,75	0,92	0,94
	абсолютної ліквідності	0,03	0,03	0,04	0,03	0,04	0,06
	автономії	0,09	0,10	0,11	0,04	0,02	0,04
4	Рентабельність продажу	12,9%	13,5%	9,7%	3,5%	9,5%	9,7%
ПАТ «Запорізький завод феросплавів»							
1	Продуктивність праці	518,95	730,07	655,94	825,05	694,02	694,06
2	Фондовіддача	3,75	6,01	1,44	1,36	2,12	2,17
3	Коефіцієнти:						
	оборотності	1,17	0,77	0,76	1,54	2,02	2,04
	придатності	0,09	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10
	співвідношення ДЗ та КЗ	0,27	2,19	0,21	0,72	0,43	0,45
	покриття	0,95	1,45	0,72	0,48	0,48	0,49
	абсолютної ліквідності	0,002	0,003	0,0004	0,00001	0,0001	0,0001
	автономії	0,23	0,12	0,07	0,05	-0,02	-0,02
4	Рентабельність продажу	3,2%	16,7%	-29,4%	-30,7%	4,9%	5,7%
ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат»							
1	Продуктивність праці	630,13	631,21	548,04	786,70	1346,61	798,99
2	Фондовіддача	1,34	1,90	1,34	0,52	1,59	0,84
3	Коефіцієнти:						
	оборотності	1,02	1,06	1,96	2,03	2,52	5,29
	придатності	0,39	0,38	0,99	0,34	0,28	0,24
	співвідношення ДЗ та КЗ	0,75	0,22	0,47	0,11	0,07	0,02
	покриття	0,75	0,48	0,63	0,28	0,15	0,09
	абсолютної ліквідності	0,01	0,03	0,02	0,01	0,01	0,01
	автономії	-0,30	-0,60	-0,80	-2,59	-3,96	-13,80
4	Рентабельність продажу	7%	5%	6%	4%	9%	17%
ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат»							
1	Продуктивність праці	59,16	105,07	176,78	215,35	180,09	167,89
2	Фондовіддача	1,44	1,76	3,19	3,85	2,65	2,60
3	Коефіцієнти:						
	оборотності	1,26	1,34	1,58	1,75	1,47	1,40
	придатності	0,29	0,31	0,29	0,28	0,31	0,30
	співвідношення ДЗ та КЗ	0,25	0,22	0,31	0,21	0,13	0,15
	покриття	0,58	0,53	0,61	0,58	0,52	0,54
	абсолютної ліквідності	0,01	0,01	0,02	0,001	0,0001	0,0001
	автономії	0,21	-0,002	-0,02	-0,07	-0,14	-0,15
4	Рентабельність продажу	-46,1%	-5,6%	13,4%	13,1%	5,3%	5,0%

Джерело: систематизовано автором на підставі звітності досліджуваних підприємств

Слід зазначити, що в країнах із розвинутою ринковою економікою частка активних в інноваційному плані виробників сягає близько 70%. Ведення сучасного бізнесу важко уявити без інновацій, які, як правило, є запорукою сталого розвитку. У табл. 3 подано основні показники інноваційної діяльності підприємств Запорізького металургійного комплексу.

Таблиця 3

Основні показники інноваційної діяльності Запорізького металургійного комплексу, тис. грн.

№ з/п	Показники	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь»					
1	Наявність інноваційної діяльності (науково-дослідні розробки, придбання обладнання, маркетинг)	так	так	так	так
2	Витрати на інновації, тис. грн.	251 900	400	220	306
3	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.	–	8 210	9 000	10 170
4	Кількість придбаних нових технологій, од.	1	2	–	–
ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.М. Кузьміна»					
1	Наявність інноваційної діяльності (науково-дослідні розробки, придбання обладнання, маркетинг)	так	так	так	так
2	Витрати на інновації, тис. грн.	318	176	359	120
3	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.	1 135	24	368	103
4	Кількість придбаних нових технологій, од.	–	3	7	3
ПАТ «Запорізький завод феросплавів»					
1	Наявність інноваційної діяльності (науково-дослідні розробки, придбання обладнання, маркетинг)	ні	ні	ні	ні
2	Витрати на інновації, тис. грн.	–	–	–	–
3	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.	–	–	–	–
4	Кількість придбаних нових технологій, од.	–	–	–	–
ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат»					
1	Наявність інноваційної діяльності (науково-дослідні розробки, придбання обладнання, маркетинг)	ні	ні	ні	ні
2	Витрати на інновації, тис. грн.	–	–	–	–
3	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.	–	–	–	–
4	Кількість придбаних нових технологій, од.	–	–	–	–
ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат»					
1	Наявність інноваційної діяльності (науково-дослідні розробки, придбання обладнання, маркетинг)	ні	ні	так	так
2	Витрати на інновації, тис. грн.	–	–	28	22
3	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.	–	–	–	–
4	Кількість придбаних нових технологій, од.	–	–	–	–

Джерело: систематизовано автором на основі звітності підприємств

Порівняльний аналіз основних показників роботи підприємств Запорізького металургійного комплексу, зокрема показників їх інноваційної діяльності, свідчить про необхідність їх суттєвого покращення, що сприятиме підвищенню економічної захищеності цих суб'єктів господарювання.

У розділі 4 «Розвиток методологічних підходів до оцінювання економічної захищеності промислового підприємства» досліджено застосування специфічних методів формування економічної захищеності суб'єктів підприємницької діяльності, проаналізовано кадрову безпеку персоналу як важливого чинника її забезпечення та здійснено економіко-математичне моделювання оці-

нювання ефективності інновацій в економічній захищеності промислового підприємства.

Нагальні питання оцінювання економічної захищеності підприємств металургійної галузі, визначення сучасних підходів до її формування, напрацювання шляхів втілення нових технологічних рішень у виробничо-господарській діяльності, окреслення оптимальних напрямів її створення зумовили потребу в осмисленні зазначеного процесу на належному науковому рівні. Процес оцінювання економічної захищеності суб'єкта господарювання є доволі багаторівневим і складним, адже включає оцінювання та комплексний аналіз показників його господарської діяльності, а також наявної системи захищеності. Дослідження рівня економічної захищеності підприємницької діяльності здійснюється з урахуванням індикаторів і характеристик, що дають змогу належним чином визначити її стан. При цьому визначення ключового критерію є основною, найвідповідальнішою фазою такого дослідження. Зазвичай для оцінки використовують: індикаторний, ресурсно-функціональний, програмно-цільовий та відтворювальний підходи та ін.

Для більш глибокої оцінки рівня економічної захищеності промислового підприємства, окрім загальноприйнятих підходів, запропоновано комплексне врахування здібностей менеджерів різних ланок з узагальненням та використанням певних видів експертиз, систематизацією висновків й інтерпретацією отриманих результатів.

Формування кадрової безпеки суб'єкта господарювання, продуктивне використання трудових ресурсів взаємопов'язані з менеджментом якості персоналу. Першочерговість дослідження саме безпеки персоналу зумовлена сучасним вагомим значенням людського чинника в площині захищеності. Зокрема, нова економіка, інформаційна економіка чи економіка знань, становлення якої відбувається на сучасному етапі, визначається вагомим внеском інтелектуальних та людських можливостей порівняно з матеріальною складовою. Ефективне управління захищеністю багато в чому визначається особистісними та професійними якостями безпосередньо самого керівника підприємства, ступенем усвідомлення ним доцільності вчитися самому і сприяти навчанню інших, щоб відповідно реагувати на сучасні динамічні соціально-економічні процеси.

Підвищення продуктивності функціонування системи економічної захищеності багато в чому зумовлене кардинальними зрушеннями структурного та кваліфікаційного характеру в роботі персоналу, діяльність якого передбачає наявність високого рівня інтелектуалізації.

Доведено, що досягнення бажаного рівня економічної захищеності підприємства здійснюється за допомогою різних підходів. Для того, щоб надати об'єктивну оцінку функціонуванню системи захищеності промислового підприємства з точки зору її ефективності, вкрай важливим є системний розвиток теоретичних підходів та шляхів установа рівня продуктивності новацій. З метою мінімізації похибки оцінювання ефективності інноваційного процесу на підприємстві доцільним є введення узагальнюючого коефіцієнта ефективності

впровадження інновацій як лінійної комбінації показників із ваговими коефіцієнтами, величина яких може змінюватися в різні часові періоди за такою формулою:

$$K_{\text{еф.ін.}} = \alpha \cdot \frac{B_{\text{н}}}{B_{\text{з}}} + \beta \cdot \frac{N_{\text{в.вл.}}}{N_{\text{заг.вл.}}} + \gamma \cdot \frac{N_{\text{в.пр.}}}{N_{\text{заг.пр.}}} + \varepsilon \cdot \frac{N_{\text{заг.вл.}}}{N_{\text{заг.пр.}}}, \quad (1)$$

де $B_{\text{н}}$ – обсяг витрат на інноваційну діяльність (науку), тис. грн.;

$B_{\text{з}}$ – загальна сума витрат виробництва, тис. грн.;

$N_{\text{в.вл.}}$ – кількість упроваджених власних розробок, од.;

$N_{\text{заг.вл.}}$ – загальна кількість власних розробок, од.;

$N_{\text{в.пр.}}$ – кількість упроваджених придбаних розробок, од.;

$N_{\text{заг.пр.}}$ – загальна кількість придбаних розробок, од.

Як показує практичний досвід, для промислових підприємств величини коефіцієнтів α , β , γ , ε можуть приймати різні значення, але їх слід брати такими, щоб виконувалась умова:

$$\alpha + \beta + \gamma + \varepsilon = 1. \quad (2)$$

При цьому найбільш вагомим є коефіцієнт α , а найменше значення приймає величина ε . Зокрема, для підприємств металургійної галузі у цих формулах варто встановити: $\alpha=0,5$; $\beta=0,3$; $\gamma=0,15$; $\varepsilon=0,05$.

Інтегральний показник $K_{\text{еф.ін.}}$ дає змогу встановити темпи здійснення прикладних досліджень на промисловому підприємстві. Рівень інноваційної активності підприємств Запорізького металургійного комплексу представлено в табл. 4.

Доведено, що реалізація заходів щодо забезпечення економічної захищеності зумовлює здатність до комбінування інтеграційних та інноваційних стимулів, а також належного мотивування процесу формування особливих можливостей, зокрема стратегічних, інституціональних, просторових, комунікаційних, системних, ринкових, процесних, проектних та організаційних, які, відповідно, спонукають до переходу на якісно новий етап розвитку підприємства. Все це дає поштовх до створення ефективної інтерактивної моделі сучасного інноваційного розвитку та визначає подальший рівень взаємодії інноваційних потоків різного типу: вертикальних, горизонтальних, прямих і зворотних. Відповідно, горизонтальна площина інноваційного розвитку статична за своєю природою репродукування та популяризації одиничних інновацій до повного задоволення ринкових потреб. Натомість вертикальна має тісний зв'язок з економічною повторюваністю, розвитком технологічних укладів, поняттям життєвого циклу нововведень, розвитком у напрямі від базових новацій до псевдоінновацій та ін. Пряма та зворотна площини демонструють відповідь на управлінський вплив і загальний рівень продуктивності втілення інноваційного процесу. Результатом реалізації зазначених заходів стає формування стабільного середовища економічної захищеності інноваційного партнерства в різних сферах (науково-технологічній, фінансово-економічній, інвестиційній, комунікаційно-інформаційній, екологічній та ін.).

Таблиця 4

Показники рівня інноваційної активності підприємств Запорізького металургійного комплексу

№ з/п	Показники		2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
1	2		3	4	5	6
ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь»						
1	Обсяг витрат на інноваційну діяльність (науку), тис. грн.	$V_{\text{н}}$	252	400	220	306
2	Загальна сума витрат виробництва, тис. грн.	$V_{\text{з}}$	13022	14770	15022	19670
3	Кількість упроваджених власних розробок, од.	$N_{\text{в.вл.}}$	27	21	32	5
4	Загальна кількість власних розробок, од.	$N_{\text{заг.вл.}}$	27	25	32	7
5	Кількість упроваджених придбаних розробок, од.	$N_{\text{в.пр.}}$	1	2	–	–
6	Загальна кількість придбаних розробок, од.	$N_{\text{заг.пр.}}$	1	2	–	–
7	Коефіцієнт ефективності впровадження інновацій	$K_{\text{еф.ін}}$	1,810	1,041	2,057	0,722
ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпрспецсталь» ім. А.М. Кузьміна»						
1	Обсяг витрат на інноваційну діяльність (науку), тис. грн.	$V_{\text{н}}$	318	176	359	120
2	Загальна сума витрат виробництва, тис. грн.	$V_{\text{з}}$	5568	4240	3476	4703
3	Кількість упроваджених власних розробок, од.	$N_{\text{в.вл.}}$	8	10	21	5
4	Загальна кількість власних розробок, од.	$N_{\text{заг.вл.}}$	9	10	21	7
5	Кількість упроваджених придбаних розробок, од.	$N_{\text{в.пр.}}$	–	3	7	3
6	Загальна кількість придбаних розробок, од.	$N_{\text{заг.пр.}}$	–	3	7	3
7	Коефіцієнт ефективності впровадження інновацій	$K_{\text{еф.ін}}$	0,895	0,637	0,652	0,494
ТОВ «Запорізький титано-магнісвий комбінат»						
1	Обсяг витрат на інноваційну діяльність (науку), тис. грн.	$V_{\text{н}}$	–	–	28	22
2	Загальна сума витрат виробництва, тис. грн.	$V_{\text{з}}$	–	–	834	627
3	Кількість упроваджених власних розробок, од.	$N_{\text{в.вл.}}$	–	–	5	8
4	Загальна кількість власних розробок, од.	$N_{\text{заг.вл.}}$	–	–	5	8
5	Кількість упроваджених придбаних розробок, од.	$N_{\text{в.пр.}}$	–	–	–	–
6	Загальна кількість придбаних розробок, од.	$N_{\text{заг.пр.}}$	–	–	–	–
7	Коефіцієнт ефективності впровадження інновацій	$K_{\text{еф.ін}}$	–	–	0,517	0,518

Джерело: систематизовано автором на підставі звітності досліджуваних підприємств.

Установлено, що застосування інноваційних методів створення системи економічної захищеності суб'єкта господарювання дозволить продуктивно та повною мірою використовувати різні форми і способи економічного захисту промислового підприємства в нових конкурентних умовах. Тому для забезпечення своєчасної ефективної роботи такої системи економічної захищеності доцільно використовувати комплексний інноваційний підхід.

У розділі 5 «Інноваційне забезпечення формування механізму управління економічною захищеністю промислового підприємства» досліджено організаційно-методичне інноваційне забезпечення економічної захищеності з використанням комунікаційної системи, запропоновано імперативи антикризового управління економічною захищеністю на засадах контролінгу та обґрунтовано стратегію економічної захищеності промислового підприємства.

Економічна захищеність – одне з ключових завдань управління будь-яким суб'єктом господарювання. Пріоритетними в даному механізмі є фактори інституційного середовища. У сучасних умовах вивчення імперативів економічної захищеності в площині інституціоналізму ускладнюється внаслідок полярності поглядів учених відносно базових інтерпретацій зазначеного вектора: інституцій, інститутів, а також імперативів. Унаслідок цього, нагальною зали-

шається об'єктивна потреба окреслити їх пріоритетні особливості, взаємозалежність та взаємозв'язок на базі дефінітивного аналізу, а також виокремити інституціональні імперативи економічної захищеності в контексті доцільності подальшої розробки продуктивного механізму захисту підприємства від імовірних внутрішніх і зовнішніх загроз.

При формуванні таких імперативів доцільно враховувати наступні фактори економічної захищеності: своєчасність та доречність певних інституційних зрушень при досягненні економічної захищеності; сучасний стан інституційного середовища; необхідність установлення пріоритетності реагування на різні економічні загрози; суспільні настрої; дієвість примусових та оперативних механізмів; ефективність розв'язання наявних та потенційних проблем впровадження нових норм та інститутів; загальний рівень трансформаційних та трансакційних витрат при впровадженні інституційних змін; потреба фокусування на діалектичних факторах об'єктів та суб'єктів системи; розділення рівнів взаємозв'язків, що відбивають відповідні риси відносин, які виникають у процесі досягнення економічної захищеності.

Для оцінки рівня економічної захищеності промислового підприємства в роботі запропоновано співвіднести його інновації з величиною інноваційних ресурсів, які є необхідною передумовою досягнення його економічної стійкості. Виходячи з динамічності зовнішнього середовища та рівня інфляції, доцільно ввести в розрахунки ці показники, застосовуючи таку формулу:

$$EZ\Pi = \frac{I^t}{I_{EZ}^t} \cdot \frac{1}{1+(r+n)}, \quad (3)$$

де I^t – інновації підприємства на рік t , тис. грн.; I_{EZ}^t – інновації підприємства в рік t , необхідні для досягнення його економічної захищеності, тис. грн.; r – ставка відсотка за рік t ; n – інфляція за рік t .

Позначимо: $x = I_{EZ}^t$, $y = I^t$. Таким чином, для функції (3) імовірними точками екстремуму можуть бути: $M_1(x_1 \neq 0, y_1 \rightarrow 0)$ та $M_2(x_2 \rightarrow \infty, y_2 - \text{довільне})$. Для того, щоб визначити, який саме тип екстремуму має функція в кожній точці, використовуємо такі достатні його умови: якщо в точці $\frac{\partial^2 F(x_0, y_0)}{\partial x^2} < 0$, то в ній

строгий максимум, а коли $\frac{\partial^2 F(x_0, y_0)}{\partial x^2} > 0$ – строгий мінімум. Це означає, що промисловим підприємствам слід прагнути до максимізації інновацій або ж фіксувати кількість впроваджених інновацій і, відповідно, збільшувати їх кількість, необхідну для забезпечення їх економічної захищеності. У табл. 5 розраховано рівень економічної захищеності окремих металургійних підприємств Запорізького металургійного комплексу.

Якщо порівнювати дані табл. 4 та 5, то видно, що розраховані показники доповнюють один одного: показник рівня економічної захищеності промислового підприємства, розрахований через інновації, відобразив дійсне становище

кожного з досліджуваних підприємств, а інтегральний показник доповнює його усвідомленням темпів їх інноваційності.

Таблиця 5

Розрахунок рівня економічної захищеності Запорізьких металургійних підприємств

№ з/п	Показники	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
1	2	3	4	5	6
ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь»					
1	Інновації підприємства на рік t, тис. грн.	252	400	220	306
2	Інновації підприємства на рік t, необхідні для досягнення його економічної захищеності, тис. грн.	305	410	220	504
3	Ставка відсотка за рік t	20,1%	20,0%	20,5%	22,7%
4	Інфляція за рік t	104,6%	99,8%	100,5%	124,9%
5	Рівень економічної захищеності	0,37	0,44	0,45	0,25
ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.М. Кузьміна»					
1	Інновації підприємства на рік t, тис. грн.	318	176	359	120
2	Інновації підприємства на рік t, необхідні для досягнення його економічної захищеності, тис. грн.	400	307	598	608
3	Ставка відсотка за рік t	20,1%	20,0%	20,5%	22,7%
4	Інфляція за рік t	104,6%	99,8%	100,5%	124,9%
5	Рівень економічної захищеності	0,35	0,26	0,27	0,08
ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат»					
1	Інновації підприємства на рік t, тис. грн.	–	–	28	22
2	Інновації підприємства на рік t, необхідні для досягнення його економічної захищеності, тис. грн.	–	–	307	284
3	Ставка відсотка за рік t	–	–	20,5%	22,7%
4	Інфляція за рік t	–	–	100,5%	124,9%
5	Рівень економічної захищеності	–	–	0,04	0,03

Джерело: систематизовано автором на підставі звітності досліджуваних підприємств

Обґрунтовано, що стратегічна мета будь-якого суб'єкта господарювання полягає в отриманні фінансового результату. Саме тому важливу роль відіграє контролінг як сучасна система ефективного управління прибутком промислового підприємства. Проте іноді основна мета суб'єкта підприємницької діяльності може змінюватися. Це, наприклад, може бути освоєння нового сегмента ринку чи витіснення конкурентів. У такому випадку контролінг зосереджується саме на цих завданнях, не нівелюючи при цьому мету отримання фінансового результату.

У роботі доведено, що стратегічні імперативи суб'єкта господарювання є домінуючими векторами протягом певного часового лагу, яким має бути підпорядкована перспективна мета промислового підприємства. Як наслідок, з'являється потреба в ґрунтовному підході до формування таких стратегічних імперативів. Установлено, що вони використовуються з метою продуктивного запровадження бізнес-стратегії суб'єкта господарювання. Гармонійний підхід до обґрунтування стратегічних імперативів має на меті їх впровадження як актуальних та фундаментальних аксіом для окремої сфери чи певного товаровиробника.

Обґрунтовано, що при побудові бізнес-стратегії підприємств металургійної галузі доцільно виокремити такі фактори, як: бажане географічне охоплення, міцний бренд, фінансово-економічна стабільність, належні якісні показники продукції, можливості внутрішньофірмового менеджменту у вирішенні бізнесових інтересів на всіх рівнях, продуктивне використання капіталу. На базі цих факторів можна ідентифікувати відповідні стратегічні імперативи, які є найбільш вагомими при створенні ефективної бізнес-стратегії на промисловому підприємстві, оскільки уможливають бажаний рівень формування доданої вартості. Імперативи слід згрупувати за функціональною ознакою та розташувати таким чином, щоб вони узгоджувалися по вертикалі та по горизонталі (табл. 6).

Таблиця 6

Стратегічні імперативи для промислового підприємства

Окреслення умов впровадження імперативів	Загально підтримуючі імперативи	Імперативи розвитку	Цілеспрямовані імперативи
Аналіз власних коштів	Бізнес-процеси	Встановлення споживчої цінності товару	Гармонізація відносин із контрагентами
Дослідження змін зовнішнього середовища	Залучення контрагентів	Розробка інновацій	Зосередження уваги на цільових покупцях
Дослідження змін внутрішнього середовища	Збалансованість оперативних та стратегічних цілей	Впровадження ноу-хау	Зосередження уваги на задоволенні потреб покупця
Діагностика можливостей промислового підприємства	Наявність сучасних комунікацій	Пропозиція бренду	Збалансованість нагальних потреб та можливостей

Джерело: Авторська розробка

Головними передумовами впровадження кожного окремо взятого стратегічного імперативу є моніторинг змін зовнішнього ринкового середовища підприємства, наявність у нього певних унікальних активів та оперативний аналіз його діяльності. Дослідження умов функціонування підприємств металургійної галузі України дає можливість формувати підходи до обґрунтування їх бізнес-стратегій, які віддзеркалюють їх фундаментальні довгострокові імперативи (табл. 7).

Сформульовано, що стратегічні імперативи можуть бути рекомендовані для практичної реалізації промисловими підприємствами для досягнення основних завдань їх економічної захищеності, спираючись на дослідження основних показників виробничо-господарської діяльності при визначенні домінуючих векторів з метою підвищення загальної ефективності функціонування.

Структура стратегічних імперативів підприємств Запорізького металургійного комплексу

Умови функціонування	Підходи до формування захищеності	Фундаментальні стратегічні імперативи
ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» – низький рівень використання капіталу (коефіцієнт автономії у 2014р. -13,8)	Використання комплексу фінансових індикаторів	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Визначення загальної фінансової стратегії підприємства
ПАТ «Запорізький завод феросплавів» ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат»	Позиціонування підприємства на ринку	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Фокусування на ідентифікації привабливих споживчих сегментів ▪ Визначення стратегічного фокусу підприємств
	Конкурентний підхід до обґрунтування інноваційного ринкового потенціалу	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Формування інноваційного потенціалу цінності продукту, спираючись на мінімізацію витрат та підвищення ефективності новацій, спираючись на позитивну реакцію споживача
	Взаємодія зі споживачем	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Розробка інноваційного підходу, спираючись на знання й досвід, набуті в процесі отримання зворотнього зв'язку від споживачів.
ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь», на інших – в стадії розробки	Ресурсно-орієнтований підхід та визначення ключових компетенцій	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Впровадження новаторських технологій ▪ Створення позитивного іміджу ▪ Ідентифікація, зміцнення, розвиток, підтримка й застосування власних конкурентних переваг та організаційних можливостей
ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» та ПАТ «Електрометалургійний комбінат «Дніпроспецсталь» ім. Кузьміна» – найвищий рівень розвитку	Підхід, орієнтований на розвиток власного персоналу підприємства та його навчання	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Наявність кваліфікованого, високо мотивованого персоналу ▪ Розробка «амбіційної» бізнес-стратегії

Джерело: складено автором на основі даних табл. 2

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі, в результаті проведених досліджень, обґрунтовано нове вирішення важливої наукової проблеми забезпечення економічної захищеності промислового підприємства. На основі системного та комплексного дослідження формування економічної захищеності підприємства сформовано теоретичні, науково-практичні та методологічні положення побудови сучасної концепції захисту бізнесу. Це дало змогу одержати такі наукові висновки та рекомендації:

1. Важливий напрям активізації економічних процесів полягає в обґрунтуванні механізмів забезпечення системи економічної захищеності промислового підприємства. Економічна безпека є ефективним важелем впливу на його

функціонування та дає змогу нівелювати впливи можливих загроз і ризиків. Разом із тим, інноваційне підґрунтя поліпшення економіки вітчизняних промислових підприємств потребує адаптування своїх теоретичних та методологічних засад до умов сьогодення. Тому розробка таких підходів до формування інноваційних засад забезпечення економічної захищеності промислового підприємства набуває актуальності.

2. Дослідження еволюції економічної захищеності суб'єкта господарювання довело, що на сучасному етапі розвитку економіки важливим є врахування таких чинників впливу на неї: ефективність менеджменту, кадрова та фінансова безпеки, стратегічний підхід до функціонування комунікаційної системи захисту з урахуванням еволюції захищеності й активного пошуку інноваційних сучасних домінантів розвитку промислових підприємств та посилення відповідальності виконавців за наслідки своєї роботи. Це дозволяє зменшити ризики втрати економічної захищеності суб'єкта господарювання.

3. Аргументовано, що інноваційне осмислення ризику, як ймовірної загрози втрат, лежить у площині діяльності менеджерів різних ланок та має риси вірогіднісної економічної та об'єктивно-суб'єктивної природи, а також широкого діапазону варіативності впливу на проблеми економічної захищеності. Воно зумовлене динамічним розвитком важливих соціально значимих економічних процесів на глобальному та національному рівнях, що, у кінцевому підсумку, сприяє посиленню конкурентних переваг підприємства.

4. Аргументовано, що існування тіньових економічних відносин залишається найбільш суттєвою перешкодою на шляху формування стійкого економічного розвитку, покращення добробуту, підвищення загального рівня та якості життя населення України. Прихована площа тіньової економічної діяльності виявляється у вигляді рейдерства. Разом із тим, сучасний досвід свідчить, що найбільш дієвим захистом від рейдерства є реалізація запобіжних заходів, стратегічна мета яких полягає в максимальному зростанні вартості процедури захоплення суб'єкта господарювання, що здатне уможливити нерентабельність його рейдерського поглинання. У зв'язку з цим, при визначенні чинників впливу тіньової економіки на формування захищеності підприємства, слід також враховувати рівень монополізації секторів економіки, корумпованість влади та ін.

5. Доведено, що безпека суб'єкта господарювання є компонентом системи національної безпеки держави. Відповідно, держава найістотнішим чином впливає на формування економічної захищеності промислового підприємства. Доведено необхідність регулюючої ролі держави на основі методів прямого чи опосередкованого втручання, що формує та координує необхідне економічне поле функціонування суб'єкта господарювання. Домінуюча роль державного регулювання полягає у визначенні методів протистояння рейдерству, спираючись на підвищення якості управління підприємством, політичну стабільність, дієвість нормативно-правових актів у площині регулювання корпоративних прав, прозорість приватизаційних процесів та ін.

6. Установлено, що динамічні процеси трансформації сучасної економіки

та специфіка її розвитку, популяризація технологій інформаційного характеру, виявлення проблемних аспектів і напрямів інноваційного вирішення нагальних завдань уможливають адаптацію основних векторів функціонування економічної захищеності на базі «нової економіки».

7. За результатами оцінки загального стану підприємств вітчизняної металургійної галузі встановлено, що ефективність системи їх економічної захищеності значною мірою залежить від основних показників їх виробничо-господарської діяльності, які здатні забезпечити стабільність роботи суб'єкта господарювання. Запропоновано систему індикаторів діагностики стану економічної захищеності підприємств металургійної галузі, яка включає комплекс організаційно-виробничих, структурних, фінансових, маркетингових, інноваційно-інвестиційних та соціально-трудових індикаторів. Використання такої системи індикаторів сприяє виникненню мультиплікативного ефекту, спрямованого на зростання показників загальної ефективності діяльності підприємства.

8. Встановлено, що забезпечення стійкого розвитку та зростання продуктивності роботи на інноваційних засадах вимагає кардинальних перетворень та запровадження абсолютно нових, суттєво відмінних від усталених, організаційно-управлінських структур. Визначено взаємозв'язок економічної захищеності з основними напрямками її досягнення: диверсифікація інноваційної діяльності, інструментарій передачі ризиків та методи прямого управлінського впливу. Це дає змогу досягти бажаного рівня захищеності і, як наслідок, – ефективного розвитку суб'єкта господарювання.

9. Доведено, що традиційні підходи до оцінювання економічної захищеності промислового підприємства не сприяють втіленню нових технологічних рішень у його господарській діяльності, оскільки не спроможні формувати оптимальні напрями її забезпечення. Розв'язання цих питань вимагає спільної злагодженої роботи спеціалістів різних профілів, які спеціалізуються на проблемах економічної захищеності. На підставі урахування вимог часу, обґрунтовано методологічний підхід до оцінювання стану економічної захищеності промислового підприємства з урахуванням здібностей менеджерів різних ланок. Доведено, що використання розроблених методологічних підходів сприяє формуванню інноваційних важелів ефективного оцінювання стану його економічної захищеності.

10. Доведено, що економічна захищеність пов'язана з кадровою безпекою суб'єкта господарювання, яка спирається на продуктивне використання трудових ресурсів і дозволяє оптимізувати процеси підвищення ефективності трудової діяльності, зростання кількості виготовленої продукції, дотримання світових стандартів якості продукції та розвитку промислового підприємства в цілому. Отже, від продуктивного функціонування персоналу значною мірою залежить не тільки ефективний розвиток товаровиробника, але і його ринкові можливості та економічна захищеність підприємства. У зв'язку з цим, визначено роль кадрової безпеки як сегмента всієї системи економічної захищеності про-

мислового підприємства з позиції сукупності принципів, способів, моделей формування захисту працівників від проявів негативного впливу ймовірних ризиків та загроз, покликаних зберегти, посилити та вдосконалити кадрові можливості, сформуванню колектив односторонців, здатний брати на себе відповідальність за своєчасність та результативність роботи, оперативно реагувати на виклики динамічного ринкового середовища, спираючись на стратегію розвитку суб'єкта господарювання, пріоритетним завданням якої є лобювання корпоративних інтересів.

11. Обґрунтовано, що система управління підприємством в процесі становлення та розвитку сучасної культури корпоративних зв'язків, вітчизняної ділової культури, комунікацій у сфері безпеки бізнесу потребує якісно нових підходів. Це надає змогу, спираючись на систему комунікаційних зв'язків, створити на підприємстві безперервну, наполегливу, творчу та цілеспрямовану роботу колективу, встановити належні корпоративні відносини та забезпечити економічну захищеність у цілому.

12. Доведено, що для підвищення рівня економічної захищеності підприємства на перший план виступає антикризове управління діяльністю суб'єкта господарювання на засадах контролінгу. Пропонована в дисертації економіко-математична модель оцінки рівня економічної захищеності промислового підприємства дозволяє поєднати імперативи управління інноваційним розвитком, рівень інфляції і ставку відсотка і дає змогу приймати виважені оперативні та стратегічні рішення в напрямі антикризової політики.

13. Аргументовано, що розробка ефективної стратегії захищеності промислового підприємства та забезпечення її належної реалізації мають спиратися на методологічне підґрунтя теорії безпеки. Кардинальні зрушення в процесі її формування визначаються тим, що зазначений процес об'єктивно розвивається та поступово ускладнюється. На сучасному етапі стратегія захищеності оформлюється у певну організовану систему, яка повинна включати наявні структурні підрозділи суб'єкта господарювання та створювати умови для захищеності пріоритетних напрямів його роботи. Головною метою формування стратегії захищеності підприємництва є завчасне виокремлення та ізолювання зовнішніх і внутрішніх небезпек і загроз, подолання наявних диспропорцій у процесі формування інноваційного підґрунтя подальшого розвитку, створення безпечного середовища існування суб'єкта господарювання та, зрештою, досягнення окреслених цілей певного промислового підприємства. Усе це дозволяє сформуванню відповідну стратегію щодо його економічної захищеності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, підручник:

1. Пожуєва Т.О. Інноваційні засади до формування захищеності суб'єкта господарювання: Монографія / Т.О. Пожуєва. – Дніпропетровськ: Вид-во «Грані», 2015. – 340 с. (16,4 д.а.)

2. Пожуєва Т.О. Формування інноваційних засад управління фондом оплати праці: Монографія / Т.О. Пожуєва, О.В. Гамова. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – 252 с. (14,0 д.а., *особисто автору – 5 д. а.: розглянуто нормативно правове забезпечення управління фондом заробітної плати на підприємстві, розглянуто диференціацію оплати праці за видами промислової діяльності, удосконалено систему класифікації видів промислової діяльності*)

3. Пожуєва Т.О. Роль персоналу в формуванні економічної захищеності підприємства / Т.О. Пожуєва // HR-менеджмент: проблеми, стратегії та перспективи: Монографія. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2013. – 176 с. – (10,2 д.а., *особисто автору – 0,4 д.а.: обґрунтовано роль персоналу в формуванні економічної захищеності підприємства*)

4. Пожуєва Т.О. Основи бізнесу: підручник / В.Г. Воронкова, Т.О. Пожуєва та ін. – Луганськ: Вид-во ЛНАУ, 2010. – 500с. (22,7 д.а., *особисто автору – 1,2 д.а.: досліджено теоретичні засади аналізу бізнесу як соціального феномену, формування правової культури підприємців, розвиток бізнесу в умовах сьогодення*)

У наукових фахових виданнях

5. Пожуєва Т.О. Інноваційна стратегія підприємства в сучасних умовах / Т.О. Пожуєва // Вісник економічної науки України: Науковий журнал. – 2010. – №1(17). – С. 163-167. (0,4 д.а.)

6. Пожуєва Т.О. Обмеження монополізму та проблеми розвитку конкуренції в Україні / Т.О. Пожуєва // Економіка промисловості: Наук.-практ. журнал. – Донецьк, 2010. – № 1. – С. 25-29. (0,5 д.а.)

7. Пожуєва Т.О. Інноваційна діяльність – основа ефективного підприємництва / Т.О. Пожуєва, О.М. Лебедева // Вісник економічної науки України: Науковий журнал. – 2011. - №1(19). – С. 117-119. (0,4 д.а., *особисто автору – 0,2д.а.: – окреслено роль інноваційної діяльності як вирішального фактора підвищення ефективності виробництва, забезпечення сталого економічного розвитку*)

8. Пожуєва Т.О. Виробничий ризик як складова сучасного підприємництва / Т.О. Пожуєва // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Збірник наук. праць. – Харків: НТУ «ХПІ». – № 8. – 2011. – С. 68-74. (0,4 д.а.)

9. Пожуєва Т.О. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства / Т.О. Пожуєва, О.В. Овчаренко // Економічний форум: Науковий журнал ЛНТУ. – Луцьк. – № 2. – 2011. – С. 279-284. (0,5 д.а., *особисто автору – 0,3 д.а.: дослід-*

дження рівня економічної безпеки промислового підприємства, виокремлення складових економічної безпеки)

10. Пожуєва Т.О. Забезпечення економічної безпеки – гарантія стабільного функціонування суб'єкта господарювання / Т.О. Пожуєва // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Зб. наук. праць. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2011. – Т.2. – С. 222-227. (0,4 д.а.)

11. Пожуєва Т.О. Формування економічної безпеки підприємства — необхідна умова розвитку країни / Т.О. Пожуєва // Вісник Національного технічного університету «ХПІ»: Зб. наук. праць. – Харків: НТУ «ХПІ». – № 7. – 2011. – С.170-177. (0,5 д.а.)

12. Пожуєва Т.О. Управління економічним ризиком в умовах сьогодення / Т.О. Пожуєва // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. Науковий журнал. – Хмельницький, 2011. – №4. – Т. 1. – С.202-205. (0,3 д.а.)

13. Пожуєва Т.О. Організаційно-фінансове забезпечення розвитку інноваційного процесу на вітчизняних підприємствах / Т.О. Пожуєва // Економічний вісник Донбасу: Науковий журнал. – №1(27). – 2012. – С. 213-216. (0,4 д.а.)

14. Пожуєва Т.О. Диференціація принципів економічної безпеки підприємства та дослідження її складових / Т.О. Пожуєва // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. Науковий журнал. – Хмельницький. – 2012. – №2. – Т. 3 (186). – С. 193-199. (0,5 д.а.)

15. Пожуєва Т.О. Обґрунтування сучасних підходів до формування економічної безпеки промислового підприємства / Т.О. Пожуєва // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля: Науковий журнал. – № 11 (182). – Ч. 2. – 2012. – С 180-184. (0,4 д.а.)

16. Пожуєва Т.О. Міжнародний досвід виникнення рейдерства / Т.О. Пожуєва // Вісник Хмельницького національного університету: Науковий журнал. – Хмельницький. – 2013. – №3. – Т. 2 (200). – С. 130-134. (0,4 д.а.)

17. Пожуєва Т.О. Корупція – найбільш загрозливий чинник тіньового сектору вітчизняної економіки / Т.О. Пожуєва // Проблеми системного підходу в економіці: Зб. наук. праць: Вип. 46. – К.: НАУ, 2013. – С. 149-159. (0,7 д.а.)

18. Pozhueva T. Economical Safety Issue Research / T. Pozhueva // Economic Herald of the Donbas: quarterly scientific journal. – №4(34). – 2013. – P. 185-188. (0,5 д.а.)

19. Пожуєва Т.О. Інноваційний розвиток в конкурентному середовищі / Т.О. Пожуєва // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Зб. наук. праць. – Маріуполь: Вид-во ДВНЗ «ПДТУ», 2013. – В.1, Т.2. – С. 103-106. (0,4 д.а.)

20. Пожуєва Т.О. Контролінг – успішний засіб функціонування промислового підприємства / Т.О. Пожуєва // Економічний вісник Національного гірничого університету: Науковий журнал. – №1(45). – 2014. – С. 102-107. (0,5 д.а.)

21. Пожуєва Т.О. Підвищення ефективності управління персоналом в ринкових умовах / Т.О. Пожуєва // Держава та регіони: Науково-виробничий журнал. – Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2014. – №2 (77). – С. 119-123. (0,5 д.а.)

22. Пожуєва Т.О. Нова економіка – інноваційний стиль економічної діяльності / Т.О. Пожуєва // Держава та регіони: Науково-виробничий журнал. – Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2014. – №3 (78). – С. 25-29. (0,6 д.а.)

23. Пожуєва Т.О. Нова економіка – закономірність та доцільність її виникнення / Т.О. Пожуєва // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії: Зб. наук. праць. – Краматорськ: Вид-во ДДМА, 2014. – № 2 (33). – С.209-213. (0,5 д.а.)

24. Пожуєва Т.О. Інноваційний процес розвитку економічної захищеності суб'єкта господарювання / Т.О. Пожуєва // Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. Серія «Економічні науки». – Кременчук: Вид-во КрНУ, 2014 – №1 (3). – С. 108-114. (0,6 д.а.)

25. Пожуєва Т.О. Антикризове управління – основа забезпечення економічної захищеності підприємства / Т.О. Пожуєва // Науковий вісник Буковинського Державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: Зб. наук. праць. – Чернівці: Вид-во БДФЕУ, 2014. – С. 241-248. (0,6 д.а.)

26. Пожуєва Т.О. Місце економічної безпеки підприємства в системі національної безпеки підприємств / Т.О. Пожуєва // Торгівля, комерція, підприємництво: Зб. наук. праць. – Львів: Львівська комерційна академія, 2014. – Вип. 16. – С. 50-53. (0,4 д.а.)

27. Пожуєва Т.О. Економічна безпека промислового підприємства – нагальна необхідність функціонування суб'єкта господарювання / Т.О. Пожуєва // Вісник Криворізького національного університету: Збірник наукових праць. – Вип. 36. – Кривий Ріг: Вид-во ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2014. – С. 335-339. (0,5 д.а.)

28. Пожуєва Т.О. Формування інноваційного потенціалу як умова підвищення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання / А.М. Ткаченко, Т.О. Пожуєва // Інституціональний вектор економічного розвитку: Зб. наук. праць МІДМУ «КПУ». – Мелітополь: Вид-во КПУ, 2014. – Вип. 7 (2). – С. 80-87. (0,5 д.а., особисто автору – 0,2 д.а.: обґрунтовано роль інноваційного потенціалу у формуванні безпечного середовища промислового підприємства)

29. Пожуєва Т.О. Обґрунтування соціально-економічного потенціалу суб'єкта господарювання / Т.О. Пожуєва // Держава та регіони: Науково-виробничий журнал. – Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2014. – №6 (81). – С. 67-71. (0,6 д.а.)

30. Пожуєва Т.О. Економічна безпека підприємства: категоріальний аналіз / Т.О. Пожуєва // Стратегія економічного розвитку України: Зб. наук. праць. – К.: Вид-во КНЕУ, 2014. – №35. – С. 242-249. (0,5 д.а.)

31. Пожуєва Т.О. Комунікації та їх роль в управлінні підприємством / Т.О. Пожуєва, І.В. Чернова // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. – Херсон: Вид-во ХНТУ, 2014. – Т. 1. – №15 (4).

– С. 153-158. (0,5 д.а. *особисто автору – 0,3 д.а.: розкрито місце комунікацій у формуванні економічної захищеності промислового підприємства*).

32. Пожуєва Т.О. Сучасні підходи до управління інноваційною діяльністю підприємства / Т.О. Пожуєва // Економіка і регіон. Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка. – Полтава: Вид-во ПолтНТУ, 2014. – №1 (44). – С. 103-109. (0,5 д.а.)

У зарубіжних виданнях:

33. Pozhuiuva T. An Innovative Component of a Business Entity Security / A. Tkachenko, T. Pozhuiuva // The Advanced Science: open access journal. – China, July 2012. – P. 40-42. (0,4 д.а., *особисто автору – 0,2 д.а.: обґрунтовано роль інноваційної складової при формуванні економічної захищеності підприємства*)

34. Пожуєва Т.А. Инновационные методы управления персоналом / Т.О. Пожуєва // Buletinul Științific al Universității de Stat “Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: ediție semestrială. Seria Științe Economice. – №1 (13), 2015. – P. 136-143. (0,5 д.а.)

У наукових фахових виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз:

35. Пожуєва Т.О. Вплив тіньової економіки на формування захищеності суб'єкта господарювання / Т.О. Пожуєва // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Зб. наук. праць (РІНЦ, Index Copernicus, WorldCat). – Маріуполь: Вид-во ДВНЗ «ПДТУ», 2014. – Вип 1 (10), Т.1. – С.165-170. (0,5 д.а.)

36. Пожуєва Т.О. Стратегічна безпека підприємства як основа надійності функціонування бізнесу / Т.О. Пожуєва // Вісник Хмельницького національного університету. Науковий журнал (РІНЦ, Index Copernicus, Google Scholar). – Хмельницький. – 2014. – №3. – Т. 3 (212). – С. 126-130. (0,6 д.а.)

37. Пожуєва Т.О. Обґрунтування фінансового потенціалу суб'єкта господарювання / Т.О. Пожуєва // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки. Донецький державний університет управління МОН України; Інститут економіки промисловості НАН України (Index Copernicus Journal Master List, РІНЦ). – Дружківка: Юго-Восток, 2014. – Вип. 3 (45). – С. 176-179. (0,5 д.а.)

38. Пожуєва Т.О. Фінансова безпека – необхідна умова функціонування підприємства / Т.О. Пожуєва // Вісник економічної науки України: Науковий журнал (РІНЦ, GoogleScholar). – №1(25). – 2014. – С. 95-97. (0,5 д.а.)

39. Пожуєва Т.О. Антикризове управління – головна складова інноваційної діяльності та формування конкурентного потенціалу підприємства / Т.О. Пожуєва // Вісник економічної науки України: науковий журнал (РІНЦ, GoogleScholar). – №1(27). – 2015. – С. 121-125. (0,6 д.а.)

В інших наукових виданнях:

40. Пожуєва Т.О. Стратегія управління персоналом – один з основних засобів підвищення продуктивності праці / Т.О. Пожуєва // Гуманітарний вісник ЗДІА: Зб. наук. праць. – Вип. 43. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2010. – С. 247-254. (0,6 д.а.)

41. Пожуєва Т.О. Принципи та методи оцінки інвестиційних проектів / Т.О. Пожуєва // Проблеми економічного розвитку в сучасних умовах: Зб. матер. XV наук.-тех. конф. студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. – Ч. V. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2010. – С. 290-291. (0,1 д.а.)

42. Пожуєва Т.О. Інноваційні стратегії та економічний розвиток / Т.О. Пожуєва // Гуманітарний вісник ЗДІА: Зб. наук. праць. – Вип. 44. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – С. 189-192. (0,4 д.а.)

43. Пожуєва Т.О. Економічна безпека як процес запобігання та прогнозування збитків / Т.О. Пожуєва // Економічний вісник: Зб. наук. праць. – Вип. 1. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – С. 13-17. (0,5 д.а.)

44. Пожуєва Т.О. Фінансова діагностика як основа для прийняття управлінських рішень / Т.О. Пожуєва // Економічний вісник: Зб. наук. праць. – Вип. 2. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – С. 14-19. (0,5 д.а.)

45. Пожуєва Т.О. Роль, сутність, составляющие экономической безопасности предприятия / Т.О. Пожуєва, А.Г. Федюнина // Теорія і практика ефективного управління: Зб. матер. XVI наук.-техн. конф. студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. – Т. V. – Ч. 1. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – С. 189-190. (0,2 д.а., особисто автору – 0,1 д.а.: визначено місце економічної безпеки для бізнесового середовища)

46. Пожуєва Т.О. Дослідження причин виробничого ризику / Т.О. Пожуєва // Проблеми економіки та управління у промислових регіонах: Зб. матер. IV міжрегіональної наук.-практ. конф. – Запоріжжя: Вид-во ЗНТУ, 2011. – С. 189-191. (0,3 д.а.)

47. Пожуєва Т.О. Забезпечення інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки / Т.О. Пожуєва, В.Г. Гапонова // Проблеми економічного розвитку в сучасних умовах: Зб. матер. XVII науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. – Т. IV. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2012. – С. 41-42. (0,2 д.а., особисто автору – 0,1 д.а.: визначено вплив кадрової складової на економічну захищеність підприємства)

48. Пожуєва Т.О. Роль економічної безпеки у забезпеченні сталого розвитку підприємства / Т.О. Пожуєва // Ділове та публічне адміністрування: Зб. матер. II-ої Міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ: Вид-во Луганськ. СНУ ім. В. Даля, 2012. – С. 343-347. (0,3 д.а.)

49. Пожуєва Т.А. Экономическая безопасность – необходимое условие выхода из кризиса / Т.А. Пожуєва // Strategii si politici de management in economia contemporana Prilejuita de implinirea a 70 de ani de la nasterea regretatului prof. univ., dr. hab., mem. Coresp. al ASM, Rector ASEM (1994-2001)

Eudgen HRISCEV 30-31 MARTIE 2012, Editura ASEM, Chisinau. – 2012. – С. 196-201. (0,5 д.а.)

50.Пожуєва Т.О. Адаптація суб'єктів господарювання до сучасних умов захищеності бізнесу / Т.О. Пожуєва, О.А. Заводовська // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії: Зб. наук. праць. – Вип. 4. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2013. – С. 141-147. (0,5 д.а., *особисто автору – 0,3 д.а.: визначено зміст програми захищеності бізнесу шляхом впровадження адаптивного управління*)

51.Пожуєва Т.О. Дослідження ефективності використання основних фондів промислового підприємства / Т.О. Пожуєва, Ю.В. Швець // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії: Зб. наук. праць. – Вип. 5. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2013. – С. 37-43. (0,5 д.а., *особисто автору – 0,3 д.а.: аргументовано місце основних фондів у формуванні безпечного середовища суб'єкта господарювання*)

52.Пожуєва Т.О. Резерви підвищення ефективності використання основних фондів / Т.О. Пожуєва, Ю.В. Швець // Проблеми економічного розвитку в сучасних умовах: Зб. матер. XVIII наук.-техн. конф. студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. – Т. IV. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2013. – С. 43-44. (0,2 д.а., *особисто автору – 0,1 д.а.: визначено роль підвищення ефективності використання основних фондів для досягнення рівноважного економічного стану суб'єкта господарювання*)

53.Пожуєва Т.О. Створення інноваційної продукції головна умова успішного функціонування підприємства / Т.О. Пожуєва // Менеджмент у XXI сторіччі: методологія і практика: Зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Полтавський нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка. – Полтава: Вид-ць Шевченко Р.В., 2013. – С. 130-131. (0,1 д.а.)

54.Пожуєва Т.О. Підходи щодо оцінювання ефективності інноваційної діяльності / Т.О. Пожуєва // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики: Зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2013. – С. 325-327. (0,1 д.а.)

55.Пожуєва Т.О. Тіньова економіка – загроза економічній безпеці / Т.О. Пожуєва // Проблеми економіки та управління у промислових регіонах: Зб. матер. доповідей V Міжвуз. наук.-практ. конф. – Запоріжжя: Запорізьк. нац. техн. ун-т, 2014. – С.158-162. (0,2 д.а.)

56.Пожуєва Т.А. Конкурентоспособность предприятия – один из основных внешних индикаторов диагностики экономической защищенности / Т.А. Пожуєва // Strategii si politici de management in economia contemporana Prilejuita de implinirea a 70 de ani de la nasterea regretatului prof. univ., dr. hab., mem. Coresp. al ASM, Rector ASEM (1994-2001) Eudgen HRISCEV 28-29 MARTIE 2014, Editura ASEM, Chisinau. – 2014. – С. 323-327. (0,4 д.а.)

57.Пожуєва Т.А. Современный подход к формированию функциональных составляющих экономической безопасности / А.М. Ткаченко, Т.А. Пожуєва // Актуальные проблемы экономического развития. – Белгород: Изд-во Белгород-

ского государственного технологического университета им. В.Г. Шухова, 2014. – С. 181-188. (0,4 д.а., *особисто автору – 0,2 д.а.: розкрито основні складові, етапи та чинники, що формують економічну безпеку підприємства*)

58.Пожуєва Т.О. Роль та місце економічної безпеки в системі управління / Т.О. Пожуєва // Економіка підприємства: теорія і практика: Зб. матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Київський нац. економ. ун-т ім. В. Гетьмана, 2014. – С. 369-371. (0,1 д.а.)

59.Пожуєва Т.О. Эффективная оплата труда – основной стимул функционирования трудового потенциала / Т.О. Пожуєва // Strategii și politici de management în economia contemporană (6 ; 2015 ; Chișinău). Strategii și politici de management în economia contemporană: Confrința națională cu participare internațională, ed. 6-a, 27-28 mar. 2015 / coord.: Țurcanu Gheordhe [et al.]. Chișinău: ASEM, 2015 – P. 71-75. (0,5 д.а.)

60.Пожуєва Т.О. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою суб'єкта господарювання / Т.О. Пожуєва // Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства, регіону, країни: Зб. матер. міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Ч.П. – Полтава: Вид-во Полтавськ. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка, 2014. – С. 53-54. (0,2 д.а.)

АНОТАЦІЯ

Пожуєва Т.О. Інноваційні засади забезпечення економічної захищеності промислового підприємства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2016.

Дисертацію присвячено вирішенню актуальної проблеми розвитку теорії економічної захищеності промислового підприємства. На основі системного та комплексного дослідження формування економічної захищеності підприємства сформовано теоретичні, науково-практичні та методологічні положення побудови сучасної концепції захисту бізнесу. Це дає змогу досягти належного рівня захищеності і, як наслідок, – ефективного розвитку суб'єкта господарювання. У роботі розкрито парадигму економічної захищеності промислового підприємства та запропоновано комплексне оцінювання ефективності інновацій у безпеці суб'єкта господарювання. Обґрунтовано комплексне організаційно-методичне забезпечення процесу управління економічною захищеністю підприємства з виокремленням організаційно-методологічних підходів та механізму його формування. Обґрунтовано концепцію взаємозв'язку економічної захищеності промислового підприємства з напрямками її досягнення опираючись на антикризове управління та стратегічні імперативи, що дасть змогу сформувати систему

захисту суб'єкта господарювання.

Ключові слова: економічна захищеність, економічна безпека, стратегічна безпека, інновації, нова економіка, тіньова економіка, рейдерство, антикризове управління, комунікації, контролінг, промислове підприємство.

АННОТАЦІЯ

Пожуева Т.А. Инновационные основы обеспечения экономической защищенности промышленного предприятия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана», Киев, 2016.

Диссертация посвящена решению актуальной проблемы развития теории экономической защищенности промышленного предприятия. На основе системного и комплексного исследования формирования экономической защищенности предприятия сформировано теоретические, научно-практические и методологические положения построения современной концепции защищенности бизнеса. Это дает возможность достичь соответствующего уровня защищенности и, как следствие, – эффективного развития субъекта хозяйствования. В работе раскрыто парадигму экономической защищенности промышленного предприятия и предложено комплексное оценивание эффективности инноваций в безопасности субъекта хозяйствования. Обосновано комплексное организационно-методическое обеспечение процесса управления экономической защищенностью предприятия с выделением организационно-методических подходов и механизмов его формирования. Обосновано концепцию взаимосвязи экономической защищенности промышленного предприятия с направлениями ее достижения опираясь на антикризисное управление и стратегические императивы, что даст возможность сформировать систему защиты субъекта хозяйствования.

Экономическая защищенность отражает безопасность субъектов социально-экономических отношений на всех уровнях и способствует избеганию промышленным предприятием негативных влияний рыночной среды, а также нивелирует проявления разнообразных рисков и дает возможность приспособиться к современным условиям. Роль экономической защищенности для промышленного предприятия проявляется в наличии системы средств, обеспечивающих конкурентные преимущества и способствующих экономической стабильности каждого отдельного предприятия.

Современные условия дают возможность воспринимать тенденции «новой экономики», которая приводит к стабильности только те предприятия, которые способны реализовать свой инновационный потенциал и генерировать новые идеи. Инновационные подходы к формированию безопасности бизнеса способствуют созданию реальной почвы как для внедрения новаций, так и для

обеспечения устойчивого развития современного промышленного предприятия в рыночном пространстве. Важную роль в этом процессе играют такие современные рычаги управления, как управление коммуникациями на предприятии. Процесс становления и развития современных отечественных деловых отношений, корпоративных связей, коммуникаций в сфере бизнеса требует качественно новых подходов к системе управления и способствует развитию защищенности предприятия. Именно инновационный рост по своей природе формирует основу экономического развития и определяется количеством и качеством природных и трудовых ресурсов, объемом основного капитала и нововведениями. Субъекты реального сектора экономики обращаются к инновациям в силу необходимости не только с целью повышения прибыльности бизнеса, но и для получения конкурентных преимуществ на рынке.

Функционирование и развитие предпринимательства в значительной степени зависит от эффективности инновационного механизма, а также от производительности нововведений. Роль инновационного развития для промышленных предприятий постоянно растет. Последние годы отечественные промышленные предприятия подвергаются значительному влиянию кризиса инновационной сферы, связанной, прежде всего, с трансформацией и экономическим спадом, торможением в сфере повышения эффективности работы и внедрения новаций, поэтому своевременное выявление и целенаправленное использование резервов инновационной сферы является неотложной задачей настоящего.

В работе определены угрозы защищенности промышленному предприятию. Проанализировано влияние теневой экономики на формирование защищенности и раскрыта сущность и особенности современного рейдерства. Доказано роль "новой экономики" для функционирования промышленного предприятия, а также проведено комплексное оценивание эффективности инноваций в безопасности предприятия. Обоснованно комплексное организационно-методическое обеспечение процесса управления экономической защищенностью предприятия с выделением организационно-методологических подходов и механизма ее формирования. Предложено осуществлять данный процесс с использованием коммуникационной системы, стратегической безопасности предприятия, опираясь на антикризисное управление и стратегические императивы, что дает возможность более полно сформировать систему экономической защищенности промышленного предприятия.

Ключевые слова: экономическая защищенность, экономическая безопасность, стратегическая безопасность, инновации, новая экономика, теневая экономика, рейдерство, антикризисное управление, коммуникации, контроллинг, промышленное предприятие.

SUMMARY

Pozhuieva T.O. Innovative foundations of ensuring economic security of industrial enterprise. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of Doctor of Economic Sciences on specialty 08.00.04 – Economics and management of enterprises (of types of economic activities). SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman», Kyev, 2016.

The thesis is devoted to urgent problems of the theory of economic security of industrial enterprises. Based on a systematic and comprehensive study of formation of company economic security the following provisions of building the modern concept of business protection have been formed: theoretical, scientific and methodological. This gives the opportunity to achieve an adequate level of protection and as a result - effective development of the enterprise. The paper reveals the paradigm of economic security of industrial enterprises and suggests the comprehensive evaluation of the efficiency of innovations in the sphere of economic security of industrial enterprises. The author has substantiated the use of complex organizational and methodological support of economic protection management in the enterprise, singling out organizational and methodological approaches, as well as the mechanism of its formation. The thesis justifies the concept of interrelation between economic security of industrial enterprises and directions to achieve it, relying on crisis management and strategic imperatives that will help create the protection system of the enterprise.

Key words: economic protection, economic security, strategic security, innovation, new economy, shadow economy, raiding, crisis management, communications, controlling, industrial enterprise.